

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Інститут державного управління

Кафедра соціальної роботи, управління і педагогіки

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор

 Н. М. Іщенко

«» 2018 року

РОБОЧА ПРОГРАМА

АСИСТЕНТСЬКОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ

122 «Комп'ютерні науки»

Розробник

Завідувач кафедри розробника

Завідувач аспірантури

Гарант ОНП

В.о. декана

комп'ютерних наук

В. о. начальника НМВ

Чубук Р. В.

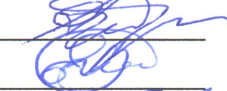

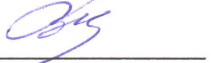
Палагнюк Ю. В.

Андрєєв В. І.

Кондратенко Ю. П.

Бойко А. П.

Калініченко В. І.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	Асистентської (Педагогічної) практики	
Галузь знань	12 «Інформаційні технології»	
Спеціальність	281 «Комп'ютерні науки»	
Спеціалізація (якщо є)		
Освітня програма	Комп'ютерні науки	
Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий) рівень	
Статус дисципліни	Нормативна	
Курс навчання	1-4	
Навчальний рік	2020-2021	
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма	Заочна форма
	2, 4, 6, 8-й	
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	2 – 3	
	4 – 3	
	6- 3	
	8 – 3	
	360 годин	
Структура курсу: – лекції – семінарські заняття (практичні, лабораторні, 2ів групові) – годин самостійної роботи	Денна форма	Заочна форма
Відсоток аудиторного навантаження	-	
Мова викладання	Українська	Українська
Форма проміжного контролю (якщо є)	-	
Форма підсумкового контролю	2,4, 6,8 Диференційований залік	

2. Загальні положення

Базовим етапом професійного становлення майбутніх докторів філософії, як викладачів фундаментальних і професійно-орієнтованих дисциплін у вищих закладах освіти є асистентська (педагогічна) практика.

Програма даного виду практики для аспірантів, які навчаються в аспірантурі, складена у відповідності до вимог навчального плану підготовки докторів філософії, Чорноморського національного університету імені Петра Могили.

Педагогічна практика є складовою частиною підготовки фахівців до викладацької діяльності. В межах підготовки за освітньо-науковим рівнем «доктор філософії» аспіранти отримують ґрунтовну педагогічну підготовку.

Практика надає аспірантам практичну можливість опанування:

- навчально-виховним процесом у вищій школі (зокрема викладання професійних дисциплін),
- науково-методичною роботою забезпечення навчального процесу,
- організацією навчальної діяльності студентів,
- здобуттям компетенцій практичної викладацької діяльності.

Педагогічна практика є необхідною умовою підготовки аспірантів. Вона проводиться після засвоєння аспірантами педагогічних навчальних дисциплін. У процесі педагогічної практики поглиблюються знання з педагогіки вищої школи, розвиваються та закріплюються вміння:

- здійснювати науково-методичний аналіз навчальних програм окремих навчальних дисциплін;
- складати плани-конспекти занять;
- проводити різні види аудиторних занять;
- оцінювати результати власної діяльності;
- вдосконалювати комунікативні складові викладацької діяльності тощо.

Асистентська (педагогічна) практика докторів філософії є невід'ємною складовою навчального процесу і обов'язковою для підготовки майбутніх викладачів вищих навчальних закладів (інститутів, університетів, академій). Даний вид практики проводиться на базі вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації, з відривом від навчання.

Ця практика дозволяє, використовуючи теоретичний базис, розвивати у аспірантів активність, мобільність, творчість, креативність, ініціативність, самостійність, прагнення до самовдосконалення, а також можливість

розробляти і впроваджувати в навчальний процес як сучасні методики навчання так і використовувати інноваційні педагогічні технології.

Асистентська (педагогічна) практика дозволяє аспірантам набути практичних умінь, навичок та досвіду викладацької діяльності, необхідних для викладання навчальних дисциплін за профілем набутої спеціальності.

3. Мета і завдання асистентської (педагогічної) практики

Мета асистентської (педагогічної) практики полягає:

- у забезпеченні розвитку професійно-педагогічних компетентностей майбутніх докторів філософії (PhD) проводити викладацьку і науково-дослідну роботу у ЗВО III-IV рівнів акредитації;
- у формуванні в аспірантів системи необхідних педагогічних знань, умінь і навичок, особистісно-професійних якостей та стилю поведінки;
- у розвитку навичок практичної підготовки педагога-дослідника, який володітиме сучасним інструментарієм науки для пошуку та інтерпретації інформаційного матеріалу з метою його використання у педагогічній діяльності.

Об'єктом практики є навчально-виховний процес професійної підготовки фахівців за напрямками та спеціальностями університету.

Предметом практики є окремі навчальні дисципліни фундаментального чи професійно-орієнтованого циклу навчального плану (зазвичай вони відповідають напрямку наукових досліджень аспіранта).

Завданнями асистентської (педагогічної) практики є:

- ознайомити студентів з концептуальними засадами методики викладання у вищій школі;
- ознайомити студентів з навчально-методичною документацією кафедри, зокрема, ОП, навчальним та робочим планом тієї спеціальності за якою будуть закріплені студенти-практиканти;
- ознайомити студентів-практикантів з навчально-методичними комплексами навчальних дисциплін, зокрема, навчальними і робочими програмами навчальних дисциплін відповідної кафедри бази практики;
- ознайомити студентів-практикантів з навчально-методичним забезпеченням бази практики;
- ознайомити студентів з організацією навчально-виховного процесу на кафедрі бази практики;

- сформувати у студентів-практикантів психолого-педагогічні та методичні уміння та навички самостійного викладання різних форм навчальних занять (лекцій, практичних, семінарських тощо) у системі вищої школи;
- закріпити уміння і навички професійної педагогічної підготовки та оволодіти навиками організації навчально-виховного процесу у вищій школі.

Розроблена програма відповідає освітній програмі та орієнтована на **формування компетентностей:**

Фахові компетентності спеціальності (ФК)	ФК1	Здатність визначати, мати доступ, аналізувати та поєднувати інформацію з різних джерел, документів та текстів для розгляду відповідних технічних задач
	ФК3	Здатність узагальнювати досвід побудови адекватних математичних моделей природничих та соціально-економічних систем

Відповідно до освітньої програми очікувані **результати навчання** включають вміння:

ПРН 3	Досліджувати та будувати інформаційні технології для розроблення і впровадження баз і сховищ даних, баз знань і систем комп'ютерної підтримки рішень в автоматизованих системах і мережах
ПРН 7	Моделювати предметні галузі інформаційних систем (аналітичне, імітаційне, інфологічне, об'єктно-орієнтоване, тощо) на підґрунті створення і застосування відповідних інформаційних технологій

4. Зміст асистентської (педагогічної) практики

Під час практики на базі конкретної установи студенти повинні опанувати основні види навчальної, методичної та організаційно-виховної діяльності:

Методична робота:

- ознайомлення з галузевими стандартами вищої освіти щодо підготовки фахівців;
- ознайомлення з навчальними планами і робочими навчальними програмами дисциплін відповідного напрямку підготовки;
- вивчення науково-методичної літератури з метою теоретичного осмислення, практичної реалізації та оптимізації реального навчального процесу у вищій школі з фахової спеціальності;
- відвідуванні лекцій, семінарських занять та консультацій для вивчення методичного досвіду, системи навчальної роботи кафедри чи спеціальності в цілому,
- оволодіння методиками підготовки до навчальних занять і викладання навчального матеріалу;
- освоєння засобів організації та контролю самостійної роботи студентів, особливо під час підготовки до семінарських занять (додаткові питання, теми для обговорення, теми рефератів тощо);
- відвідування занять, які проводять аспіранти-практиканти з наступним обговоренням і письмовим рецензуванням;
- розробка плану-конспекту лекцій;
- розробка плану-конспекту семінарських або практичних занять;
- підготовка навчально-методичних матеріалів до семінарських або практичних занять;
- розробка і підготовка завдань для організації самостійної роботи студентів;

- проведення методичного аналізу та рефлексії навчального матеріалу після взаємовідвідування навчальних занять своїх сокурсників з метою оцінки їхньої педагогічної діяльності, виявлення переваг і недоліків, а також пропозицій щодо усунення виявлених недоліків.

Навчальна робота аспіранта має дві складові частини, що доповнюють одна одну: пасивна і активна (аудиторна) практика:

1. *Пасивна практика* в більшості випадків передусім активній (аудиторній) і полягає в:

- участі у навчально-методичній роботі кафедри;
- відвідуванні лекцій, практичних занять і консультацій, які проводять викладачі кафедри;
- відвідуванні лекцій і практичних занять, які проводять інші практиканти з наступною участю в обговоренні результатів і підготовкою письмової рецензії.

2. *Активна (аудиторна) практика* є основною, оскільки саме під час активної практики виявляються та закріплюються викладацькі здібності аспірантів. Активна практика включає в себе:

- взаємовідвідування занять провідних викладачів кафедри та своїх однокурсників з подальшим їх аналізом;
- проведення лекційних занять;
- проведення семінарських, практичних занять;
- проведення консультацій з навчального предмету;
- проведення індивідуальних занять зі студентами;
- розробку завдань для організації самостійної роботи з професійно-орієнтованих дисциплін;
- реалізація засобів діагностики навчальних досягнень студентів.

Організаційно-виховна робота:

- ознайомлення з принципами управління діяльністю структурного підрозділу навчального закладу;

- ознайомлення з планом організаційно-виховної роботи інституту (факультету), випускової кафедри;
- ознайомлення з правилами оформлення виробничої документації;
- участь у виховній роботі в студентському та учнівському колективах, виконання доручень куратора академічної групи;
- участь в організації та проведенні організаційно-виховних заходів;
- участь у профорієнтаційній роботі.

5. Організація та керівництво асистентською (педагогічною) практикою

До практики допускаються аспіранти, які успішно пройшли відповідний підсумковий контроль (заліки, екзамени) з навчальних дисциплін, передбачених навчальним і робочим планом спеціальності, і не мають заборгованостей. Аспіранти спрямовуються на педагогічну (асистентську) практику наказом ректора або першого проректора Чорноморського національного університету імені Петра Могили.

Тривалість робочого часу студентів складає 45 годин на тиждень. За домовленістю між вищим навчальним закладом і установою-базою практики може встановлюватися інша тривалість робочого часу аспірантів, що не суперечить вимогам чинного законодавства.

Відповідальність за організацію та проведення практики покладається на керівництво вищого навчального закладу в особах ректора, першого проректора, декана факультету та завідувача випускової кафедри, а також викладача-керівника практики. Бази практики в особі їх керівників разом з вищим навчальним закладом також несуть відповідальність за організацію, якість і результати практики.

Загальну організацію практики, навчально-методичне керівництво, контроль за її проведенням і виконання програми практики забезпечує випускова кафедра.

До керівництва науково-педагогічною практикою аспірантів залучаються викладачі які мають базову вищу педагогічну освіту і педагогічний досвід викладання навчальних дисциплін, які складають основу теоретичної підготовки для здійснення педагогічної діяльності.

Керівник практики від кафедри зобов'язаний:

- довести до відома аспірантів програму практики та ознайомити їх з графіком проходження педагогічної (асистентської) практики;
- проінформувати їх про мету, завдання та зміст педагогічної (асистентської) практики;

- ознайомити аспірантів-практикантів кафедри з їх правами та обов'язками під час проходження практики;
- консультувати аспірантів-практикантів з питань оформлення матеріалів практики (ведення щоденників, складання звіту тощо);
- здійснювати контроль за проходженням аспірантами практики.

Для успішного проходження педагогічної практики аспіранти-практиканти зобов'язані:

- перед початком практики ретельно ознайомитись з програмою педагогічної (асистентської) практики;
- бути присутнім на всіх організаційно-методичних заходах кафедри, отримати необхідні вказівки і консультації керівника практики;
- взяти участь в конференції щодо організації та проведення практики;
- до початку практики одержати від керівника практики пакет документів (направлення, програму, щоденник та індивідуальне завдання) і консультацію щодо їх використання та рекомендації щодо підготовки звіту про проходження практики;
- пройти інструктаж з безпеки життєдіяльності, дотримуватись правил внутрішнього трудового розпорядку за місцем проходження практики;
- своєчасно прибути на базу практики;
- у повному обсязі виконати усі завдання, що передбачені програмою педагогічної (асистентської) практики;
- дотримуватись правил внутрішнього розпорядку бази практики;
- нести відповідальність за виконану роботу;
- своєчасно оформити звітну документацію та захистити звіт з практики.

6. Установи-бази практики

Педагогічна практика аспірантів проводиться в установах, що відповідають меті, завданням і змісту асистентської (педагогічної) практики, а також вимогам, встановленим освітнім галузевим стандартом підготовки фахівців певної спеціальності.

Базами практики можуть бути як навчальні підрозділи ЧДУ ім. Петра Могили, а також інші вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації, державної форми власності як в Україні так і за її межами, які здійснюють підготовку та мають належні умови для проведення асистентської (педагогічної) практики.

Аспіранти можуть також проходити практику за межами України в порядку, встановленому чинним законодавством і договорами про співпрацю, укладеними Університетом з ВЗО, науковими установами інших держав.

7. **Форми та методи контролю за проходженням асистентської (педагогічної) практики**

Контроль за проведенням практики, що має на меті надання аспірантам-практикантам необхідної допомоги під час виконання завдань практики, здійснюється з боку вищого навчального закладу, а саме викладачем-керівником практики.

Контроль за проходженням практики передбачає перевірку стану відвідування аспірантами бази практики, дотримання ними режиму роботи, внутрішнього розпорядку установи, ведення аспірантами-практикантами необхідної документації тощо.

Основним звітним документом практики є щоденник практики, який заповнюється аспірантом щоденно.

Звітність аспіранта про походження практики здійснюється у формі подання ним письмового звіту, перевіреного, підписаного і оціненого безпосереднім керівником практики. До звіту додаються: тексти лекцій та матеріалів семінарських і практичних занять підготовлені аспірантом, завдання для самостійної роботи студентів, письмовий аналіз взаємовідвідування аспірантом занять його сокурсників, письмова психологічна характеристика групи в якій він проводив навчальну роботу.

Звіт перевіряється, рецензується та затверджується керівником практики. Звіт захищається аспірантом при комісії з числа викладачів кафедри. Під час оцінки результатів проходження педагогічної практики комісія має враховувати те, що студент повинен повністю реалізувати мету і завдання практики, зокрема набути знань, вмінь та навичок, необхідних для самостійного здійснення фахової педагогічної діяльності з урахуванням її спрямованості та особливостей.

Результати складання звіту з педагогічної практики заносяться до екзаменаційної відомості та залікової книжки аспіранта-практиканта.

8. Підведення підсумків асистентської (педагогічної) практики

Форма проміжного і підсумкового контролю проходження асистентської (педагогічної) практики встановлюється робочою програмою практики аспірантів, з урахуванням вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики і освітньо-професійної програми підготовки.

Форма, зміст і вид звітності аспірантів про проходження педагогічної практики визначаються робочою програмою з дотриманням відповідних стандартів щодо оформлення такої документації. Підсумкова оцінка з педагогічної практики враховується при підведенні підсумків загальної успішності.

Як правило, загальна форма звітності аспірантів про педагогічну практику – це подання оформленого відповідним чином звіту з характеристикою і оцінкою роботи аспіранта-практиканта і за необхідності інших документів, що визначені робочою програмою педагогічної практики.

Захист підсумків педагогічної практики здійснюється під час проведення заключної конференції-заліку, яка відбувається протягом десяти днів після її завершення.

Оцінка за проходження педагогічної практики виставляється з урахуванням відзивів і запропонованих оцінок керівника від установи-базы практики, відповідей на запитання під час проведення заліку та якості оформлення звітної документації.

Аспіранти несуть повну відповідальність за виконання робочої програми педагогічної практики. Аспірант, який не виконав у повному обсязі програму педагогічної практики або отримав негативну оцінку з практики, відраховується з університету за поданням директора інституту чи декана факультету.

У разі невиконання повного обсягу програми педагогічної практики з поважної причини аспіранту за поданням його заяви на ім'я ректора університету з доданням відповідних документів може бути надане право проходження практики повторно при виконанні умов, визначених університетом.

Підсумки проведення педагогічної практики обговорюються на засіданні випускової кафедри і на вченій раді факультету чи інституту.

Завдання на період педагогічної практики зазначаються у «Направленні на практику» та на підставі Робочої програми педагогічної практики.

9. Індивідуальні завдання асистентської (педагогічної) практики

I-й рік

Завдання № 1.

Вивчення особливостей та специфіки роботи бази практики

- 1.1. Визначити підпорядкованість установи на рівні держави, області, міста, представити структуру, вказати джерела фінансування, законодавчу та нормативну базу, якою керується дана установа у своїй діяльності;
- 1.2. Сформулювати основні завдання, що їх вирішує установа;
- 1.3. Зазначити галузь, напрям, спеціальності, освітньо-кваліфікаційні рівні в межах яких здійснюється підготовка фахівців.

Завдання № 2.

Аналіз змісту та форм підготовки майбутніх фахівців

- 2.1. Ознайомитися з освітнім стандартом підготовки фахівця (за наявності): освітньо-кваліфікаційною характеристикою (ОКХ), освітньо-професійною програмою (ОПП) та засобами діагностики (ЗД) відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня.
- 2.2. Ознайомитися з навчальним планом спеціальності.
- 2.3. Ознайомитися з навчальними та робочими програмами професійно-орієнтованих дисциплін.

Завдання № 3.

Підготовка методичного забезпечення для навчальної дисципліни

- 3.1. Розробити силабус з професійно-орієнтованої дисципліни яку викладає аспірант в межах педагогічної (асистентської) практики.
- 3.2. Розробити робочу програму професійно-орієнтованої дисципліни яку викладає аспірант в межах педагогічної (асистентської) практики.

II-й курс

Завдання № 4.

Підготовка методичного забезпечення для навчальних занять

- 4.1. Аспірант-практикант має підготувати опорний конспект до двох лекційних занять з теми професійно-орієнтованої навчальної дисципліни кафедри, на базі якої проходить практику (за погодженням з керівником практики).
- 4.2. Аспірант-практикант має підготувати план-схему семінарсько-практичного заняття за темою лекційних занять, які він проводив.
- 4.3. Аспірант-практикант має підготувати завдання для організації самостійної роботи студентів з тем лекційного та семінарсько-практичного заняття, які він проводив.

Завдання № 5.

Проведення навчальних занять для студентів установи-баз практик

- 4.1. Студент-практикант проводить лекційне заняття, використовуючи власний опорний конспект та методичні матеріали.
- 4.2. Студент-практикант проводить семінарсько-практичне заняття використовуючи план-схему семінарсько-практичного заняття за темою лекційного заняття, яке він проводив.
- 4.3. Студент-практикант організовує самостійну роботу студентів з теми лекційного та семінарсько-практичного заняття, які він проводив.

Завдання № 6.

Взаємне відвідування навчальних занять студентами-практикантами в установі-баз практик

- 6.1. Відвідати одне лекційне заняття, що проводять інші студенти-практиканти в установі-баз практик.
- 6.2. Відвідати одне семінарсько-практичне заняття, що проводять інші студенти-практиканти в установі-баз практик.
- 6.3. Здійснити аналіз лекційних та семінарсько-практичних занять, що вони відвідали і самоаналіз власних проведених занять.

III-й курс

Завдання № 7.

Підготовка і написання тез доповіді для участі в науково-практичній конференції і фахової статті за темою дисертаційного дослідження

- 7.1. Підготувати Тези доповіді для участі у науково-практичній конференції за фахом аспіранта (Інформаційний лист конференції, текст тезисів за вимогами інформаційного листа конференції, перевірку на антиплагіат).
- 7.2. Підготувати фахову статтю включену до переліку наукових фахових видань (категорія «Б»). (Інформаційний лист фахового журналу або збірника наукових праць, текст статті за вимогами інформаційного листа, перевірку на антиплагіат, рецензію наукового керівника).

IV-й курс

Завдання № 8.

Підготовка і написання методичних рекомендацій з навчальної дисципліни яку викладає аспірант в межах педагогічної практики

- 9.1. Підготувати і написати методичні рекомендації з навчальної дисципліни яку викладає аспірант в межах педагогічної практики (Вимоги щодо написання методичних рекомендацій, текст методичних рекомендацій, перевірка на антиплагіат, і рецензія наукового керівника).

10. Методи навчання

За джерелами знань: *словесні* – розповідь, пояснення, лекція, бесіда, дискусія;
наочні – спостереження, ілюстрація, демонстрація;

практичні – вправи, завдання, рішення ситуаційних задач, круглий стіл, інсценування, ділова гра.

За характером пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративні, проблемні, частково-пошукові.

11. Методи контролю

Поточне виконання індивідуальних завдань, самостійної роботи, творчих робіт; взаємовідвідування лекцій, семінарських занять, перевірка засобів діагностики; написання наукових статей (в межах власної теми); підготовка методичних рекомендацій з фахової дисципліни; захист звіту, залік.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Приклад для заліку

Поточне виконання індивідуальних завдань і самостійна робота						Підсумковий тест (залік)	Сума
Індивідуальні завдання							
ІЗ 1	ІЗ 2	ІЗ 3	ІЗ 4	ІЗ 5	ІЗ 6		
70							

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
67-74	D	задовільно	
60-66	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Робоча програма педагогічної практики.
2. Плани індивідуальних занять.
3. Завдання для самостійної роботи.
4. Рекомендована література: базова та додаткова.
5. Інформаційні ресурси.

14. Рекомендована література

Базова

1. Баханов К. О. Організація особистісного-орієнтовного навчання: Порадник молодого вчителя: Посібник / К.О.Баханов. – Х.: Вид.група “Основа”, 2008. – 159 с.
2. Бойко А., Грига І., Семигіна Т. Методика викладання соціальної роботи та соціальної політики. – К. – Ужгород, 2003.
3. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2-х кн. / Бех І. Д.. – К.: Либідь, 2003. – Кн. 1. – 280 с.
4. Бридж Д. Обучение практике социальной работы в Великобритании. – К., 2003.
5. Вітвицька С. С. Практикум з педагогіки вищої школи. – Навч. посіб. К., 2005.
6. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посіб. – К., 2004.
7. Освітні технології: навч. - метод. посіб. / О. М. Психота та ін. К., 2001. – 265 с.
8. Педагогічні технології у неперервній освіті Сисоева С. О., Алексюк М. А., та ін. - К., 2001.
9. Поліщук В. А. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: зарубіжний досвід. Навч. посіб. – Тернопіль, 2003. – 183 с.
10. Шевчук О. С., Шевчук С. П. Методи активного навчання соціальних працівників. – Чернігів, 2000.

Допоміжна

1. Актуальні проблеми професійної підготовки фахівців соціальної роботи в Україні та за кордоном: Матеріали Міжнарод. наук. - практ. конф. 5-6 травня 2003 р. Ужгород / Заг. Ред. І. І. Миговича. – Ужгород, 2003. – 361 с.
2. Вища освіта в Україні. Нормативно-правове регулювання: Збірка НПА. - К., 2003. – 120 с.
3. Дорогіна О. В. Роль і функції практики у підготовці соціальних працівників в Бельгії // Науковий вісник Ужгородського державного університету. – Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – № 2. – 1999. – С. 98-100.
4. Іванова О. Л. Основні концептуальні аспекти розробки стандартів підготовки соціальних працівників // Актуальні проблеми професійної підготовки фахівців соціальної роботи в Україні і за рубежом: Матеріали міжнар. наук. - практ. конф., м. Ужгород, 5-6 трав. 2003 р. / Ужгород. нац. ун.-т – Ужгород, 2003. – С. 129-132.
5. Компетентнісний підхід до організації навчального процесу – ключ до його оновлення // Освіта України. – 2007. – 10 серпня (№59), – С. 7
6. Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Наказ Міністерства освіти і науки України від 23.01.2004 № 21.
7. Семігіна Т. В. Підготовка магістрів соціальної роботи (з досвіду Школи соціальної роботи НаУКМА) // Соціальна робота в Україні. – 2004. – № 2. – С. 132-137.
8. Сидоров В. Навчання практиці соціальної роботи в Україні – шлях до Європи // Соціальна політика і соціальна робота. – 2002. – № 3-4